

Internet kot medij politične participacije: primer priprave novega prostorskega plana Mestne občine Ljubljana

UVOD

V zgodovini so prostori neformalnega komuniciranja igrali pomembno vlogo pri nastajanju javnega mnenja ter s tem omogočili nastanek moderne civilne družbe. Ti fizični prostori se danes selijo v kibernetski prostor, kjer si ljudje izmenjujejo mnenja o aktualnih problemih ter tako ustvarjajo javno mnenje, ki vpliva na ustvarjanje in izvajanje politik na lokalni in globalni ravni, kar je tudi spodbudilo teoretike demokracije, da so začeli govoriti o vračanju k neposredni, a tokrat “virtualni”, atenski demokraciji.

V tem smislu so lokalne mestne oblasti začele postavljati portale “elektronske mestne hiše”, ki vsebuje vsak teden novo (za lokalne prebivalce aktualno) temo in je do potankosti predstavljena na spletni strani. Na to spletno stran lokalni prebivalci pošiljajo svoja mnenja in komentarje, ki so lahko podlaga za sprejemanje in legitimnost novih odločitev lokalnih oblasti. Take portale (Tambini, 1998) imenujemo teledemokracija, tehnopolitika, novi medij, satelitska politika in elektronska demokracija. Vsem tem izrazom pa je skupno to, da nakazujejo novo politično obdobje neomejene komunikacije med državljani in oblastjo.

Na splošno idejo elektronske demokracije spremljajo obljube o bolj demokratičnih, bolj dostopnih in bolj odprtih politikah, v katerih lahko politiki in državljani sodelujejo. Kot poudarja Oblakova (2001), se pridevnik elektronska v tej zvezi nanaša na uporabo in širitev digitalnih, računalniških in komunikacijskih tehnologij, ki podpirajo in omogočajo pridobivanje novih informacij ter vzpostavljanje in uporabo različnih komunikacijskih tokov.

Na podlagi teh trendov v pričujočem članku analiziramo trenutno stopnjo opremljenosti prebivalcev Ljubljane z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami ter njihovo pripravljenost za delovanje in bivanje v virtualni Ljubljani. Pri tem pa nas zanima zlasti, v kolikšni meri so prebivalci Ljubljane pripravljeni izkoriščati demokratični potencial, ki ga ponuja internet,

ter se z uporabo novega kibernetnega prostora, za družbeno delovanje, aktivno vključevati v politično participacijo na lokalni, mestni ravni.

Načelna spoznanja:

- da nove informacijske in telekomunikacijske tehnologije omogočajo meščanom preprostejši dialog z organi oblasti na takšen način, da se ti počutijo povezani in soodgovorni za razvoj družbe v prihodnosti,
- da interaktivnost novih telekomunikacijskih oblik omogoča povečevanje števila državljanov, udeleženih v procesih demokratičnega (so)odločanja,
- da odpadejo potrebe po vmesnih posredovalnih ravneh, ki filtrirajo informacije,
- da je kibernetni prostor odličen mehanizem za razprave o novih razvojnih načrtih, v tem članku preverjamo na primeru priprave novega prostorskega plana Mestne občine Ljubljana. Pri tem pa izhajamo iz predpostavke, da so mestne virtualne demokracije lahko tudi nov prostor legitimitete prostorskemu planiranju s poudarkom na vzajemni komunikaciji med mestno oblastjo in resornimi službami ter manifestno (samo)organiziranimi skupinami meščanov, različnimi javnostmi in še zlasti z nemanifestnimi in pogosto izključenimi in neidentificiranimi drugimi meščani.

INTERNET KOT NOV PROSTOR LEGITIMITETE PROSTORSKEGA PLANIRANJA – ANKETNA RAZISKAVA

V sodelovanju z Oddelkom za urbanizem MOL smo v prvi fazi raziskave pripravili vprašalnik za telefonsko anketo, s pomočjo katere smo evidentirali trenutno stopnjo informatiziranosti prebivalcev Ljubljane in vzroke za neinformatiziranost ter njihovo pripravljenost za aktivno sodelovanje v razpravah o novih razvojno-prostorskih načrtih Mestne občine Ljubljana.

Kot del raziskovalnega projekta Virtualna Ljubljana: Politična participacija in preseganje informacijske izključenosti – smernice in aktivnosti uvajanja lokalne virtualne demokracije smo v drugi fazi projekta izvedli telefonsko anketo o možnostih, ki jih ponuja kibernetni prostor kot novi medij/prostor za razprave o razvojnih in prostorsko-razvojnih politikah. V anketi smo se osredotočili na tri tematske sklope:

- najprej smo hoteli analizirati dejansko stopnjo informatiziranosti – t. j. opremljenosti z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami med prebivalci MOL;
- nato smo analizirali seznanjenost meščanov s pripravami novega prostorskega plana MOL ter njihovo pripravljenost za sodelovanje v razpravah ob novem prostorskem planu in o njem;
- v zadnjem sklopu vprašanj pa smo analizirali interese meščanov za politično participacijo in možnosti izkoriščanja kibernetnega prostora za aktivnejše vključevanje meščanov v razprave o razvojnih politikah MOL.

V nadaljevanju sledita analiza rezultatov po posameznih sklopih in sklepna analiza s strokovnimi podlagami za bodoče načrtovanje vključevanja javnosti v načrtovanje prostorsko-razvojnih politik.

INFORMACIJSKA OPREMLJENOST PREBIVALCEV MOL

V sklopu o opremljenosti z informacijsko in telekomunikacijsko tehnologijo (ITK) ter o uporabi javno dostopnih informacij s pomočjo ITK so se potrdile ugotovitve sorodne vrste raziskav znotraj raziskovalnega projekta Raba interneta v Sloveniji, in sicer o izrazito nadpovprečni informatiziranosti Ljubljane v primerjavi s slovenskim povprečjem.

	DNEVNO	TEDENSKO	OBČASNO	NIMAM/NE UPORABLJAM	IMAM, A NE UPORABLJAM
mobilni telefon	74,9 %	2,5 %	4,9 %	17 %	0,6 %
PC	38,4 %	9,5 %	10,5 %	35,4 %	6,3 %
prenosni računalnik	6,9 %	1,8 %	3,3 %	86,7 %	1,3 %
internet	26,5 %	7,9 %	9 %	51,7 %	4,9 %
telefaks	11,1 %	5,3 %	9,4 %	73,2 %	1 %
SMS INFO	15,1 %	11,6 %	19,8 %	53,5%	–
bankomat	14,4 %	50,1 %	20,3 %	15,2 %	0 %
internet bančništvo	5,2 %	6,5 %	7,9 %	80,5 %	0 %
info-termin. na javnih mestih	0,5 %	2,9 %	31,4 %	65,2 %	—
info-termin. v ustanovah	2,1 %	12,6 %	40,4 %	44,9 %	—
teletekst	28,3 %	17,6%	26,7 %	27,4 %	0 %

Tabela 1: Informacijska opremljenost in pogostost uporabe telekomunikacijskih tehnologij prebivalcev MOL

Tako na primer le 17 odstotkov anketirancev nima mobilnega telefona in le 35,4 odstotka osebnega računalnika. Anketirance smo spraševali tudi o pogostosti uporabe ITK, ki jih posedujejo oziroma so jim na voljo v (pol)javnih prostorih. Rezultati so podani v tabeli.

Ob dnevni uporabi mobilne telefonije izstopa še dokaj visoka dnevna uporaba osebnih računalnikov in teleteksta. Iz rezultatov pa je tudi razvidno, da informacijski terminali ne igrajo svoje osnovne vloge. Verjetno je razlog v tem, da so

informacije, ki jih vsebujejo, pogosto neažurirane oziroma se dogaja, da terminali pogosto tudi ne delujejo (npr. na Mačkovi). Zanimiv je tudi podatek, da skoraj pet odstotkov tistih, ki imajo dostop do interneta, tega medija ne uporabljajo.

Če analiziramo, kakšne so demografske karakteristike pogostih uporabnikov navedenih ITK tehnologij in storitev, pa lahko rečemo, da je med prebivalstvom MOL še vedno prisoten problem digitalne ločnice. Delitev na informatizirane in iz informatizacije izključene poteka še vedno glede na tudi sicer tipične strukturalne lastnosti marginaliziranih skupin v urbanih prostorih. Informatizirani so še vedno više izobraženi, mlajši in dvotretjinsko moška populacija. Tako je že na primer pri mobilni telefoniji, ki dosega največjo penetracijo uporabnikov med vsemi anketiranci, dvakrat več žensk kot moških, ki nimajo mobilnega telefona. Skorajda identično razmerje velja tudi med tistimi, ki nimajo osebnega računalnika.

V večini mednarodnih raziskav o problemu digitalne ločnice se izobrazba izkazuje kot tista strukturalna lastnost, ki ločuje med informatiziranimi in neinformatiziranimi sloji prebivalstva. Da je izobraženost odločujoči dejavnik, se je izkazalo tudi v naši analizi informatiziranosti meščanov MOL. Tako nima osebnega računalnika kar 73,6 odstotka anketirancev s končano poklicno šolo ali manj. Pri anketirancih s srednješolsko izobrazbo ta delež pade na 34,7 odstotka, medtem ko jih je med više- in visokoizobraženimi takih, ki v svojem gospodinjstvu nimajo osebnega računalnika, le 12,5 odstotka. Brez priključka na internet pa je le slaba četrtnina (24,2 odstotka) više in visoko izobraženih na eni strani, ter skoraj večina (87,3 odstotka) najnižje izobraženih (poklicna šola ali manj).

Podobne razlike v deležih so tudi pri uporabi informatiziranih storitev. Tako na primer kar tretjina anketirancev z najnižjo izobrazbo ne uporablja bankomatov. Internetno bančništvo pa kljub trenutno še zelo slabi razširjenosti uporabljajo predvsem najbolj izobraženi. Glede uporabe javno dostopnih informacijskih terminalov se izkažejo za utemeljene bojazni, da gre za "javno storitev", ki jo ljudje uporabljajo v dokaj majhnem številu. Uporabniki informacijskih terminalov so v večini primerov bolj izobraženi ljudje, ki se najpogosteje zadržujejo na lokacijah, kjer se nahajajo ti javno dostopni terminali, kar nam še enkrat potrjuje preprosto dejstvo, da se glede izobrazbe in s tem povezane dohodkovne hierarhije marginalizirani urbani sloji tudi prostorsko gibljejo na obrobju mestnega dogajanja. Ker ti sloji meščanov po eni strani pogosto ne uporabljajo ITK na delovnih mestih, po drugi strani pa tudi ne obiskujejo knjižnic, e-točk in javnih zavodov, jih zaradi neupoštevanja posebnosti njihovih časovno-prostorskih poti zgreši večina politik presejanja digitalne ločnice. To bi morali imeti v mislih načrtovalci bodočih javno dostopnih t.i. e-točk ter na podlagi tega tudi oblikovati nove politike pospeševanja informatizacije na ravni MOL s koncepti e-točk na ravni sosesk. Gre za koncept, ki so ga v drugem programu razvoja Nacionalne informacijske infrastrukture (NII II) kot eno osnovnih oblik vključevanja informacijsko

marginaliziranih slojev načrtovali v ZDA. Na primer s postavitvijo e-točke na Rakovi Jelši ali pa v "starem Štepanjcu" bi se dolgoročno gledano verjetno dosegel boljši učinek glede digitalnega opismenjevanja kot pa s trenutnimi politikami informatizacije.

Ob izobrazbi je pri uvrščanju med informatizirane meščane odločujoči dejavnik tudi starost. Mobilno telefonijo, internet, sporočila SMS, internetno bančništvo, informacijske terminale uporabljajo v večji meri anketiranci, mlajši od 25 let. Pri uporabi osebnih računalnikov in interneta pa se jim po pogostosti uporabe pridružuje tudi starostna skupina od 25 do 40 let. Info-urbana populacija meščanov je torej sestavljena iz mlajših, šolajočih se uporabnikov, običajno pa tudi iz višje ali visoko izobraženih zaposlenih, a mlajših od 40 let, kar kaže, da gre za značilno demografsko strukturo zgodnjih posvojiteljev informacijskih tehnologij, ki pa se tako v Sloveniji kot tudi v Ljubljani le počasi preoblikuje v demografsko bolj pestro strukturo uporabnikov.

KAJ POČNEJO UPORABNIKI NA INTERNETU?

V nadaljevanju sklopa o informatiziranosti meščanov MOL smo postavili niz vprašanj, s katerimi smo želeli dobiti odgovor o vsakdanji uporabnosti in možnostih, ki jih omogoča internet. Na sklop vprašanj je odgovarjalo 191 anketirancev – t.j. uporabnikov interneta.

Med uporabniki, ki smo jih zajeli v anketi, jih je pol takih, ki internet uporabljajo *večkrat na dan*, 16,4 odstotka ga uporablja *skoraj vsak dan*, 22 odstotkov *nekajkrat na teden*, preostalih 9,5 odstotka pa ga uporablja le *nekajkrat na mesec*. Če torej za redne uporabnike interneta štejemo tiste, ki ga uporabljajo vsaj nekajkrat na teden, ugotavljamo, da je med ljubljansko internetno populacijo večina rednih uporabnikov, saj njihov delež znaša kar 89,6 odstotka od vseh uporabnikov interneta.

Razvojno bolj problematični pa so rezultati analize namenov uporabe interneta, ki jih v naslednji tabeli podajamo razvrščene glede na pogostost dnevne uporabe interneta za posamezne konkretne namene. Če izhajamo iz podatka, da je od vseh v anketi zajetih uporabnikov interneta devet desetih rednih uporabnikov, so presenetljivi dokaj nizki deleži dnevne in tedenske uporabe pri številnih možnostih/vsebinah, ki jih omogoča internet.

V podrobnejši analizi smo poskušali ugotavljati, kakšen je delež uporabe glede na dejansko pogostost prisotnosti v kibernetskem prostoru. Upabnike smo razdelili na tiste, ki uporabljajo internet *večkrat na dan*, *skoraj vsak dan* ali *nekajkrat na teden* in druge, ki ga uporabljajo manj pogosto. Glede rednosti iskanja informacij/vsebin v podrobnejši, analizi tako izstopajo uporabniki, ki večkrat na dan uporabljajo internet za iskanje informacij povezanih z delom (52,6 odstotka). Le-ti pa predstavljajo tudi celoto dnevnih teledelavcev (24,5 odstotka teh vsak dan dela od doma).

Redni uporabniki se tudi pogosteje zabavajo, izobražujejo ter iščejo informacije o svojih konjičkih s pomočjo interneta. V kibernetnem prostoru se najpogosteje zabavajo najmlajši uporabniki interneta, najmanj pogosto pa uporabniki iz starostne skupine od 40 do 55 let.

Od vseh internetnih uporabnikov jih prek interneta nakupuje, tako doma kot v tujini, le četrtnina. Redni uporabniki, tisti, ki večkrat na dan uporabljajo internet, pa pomenijo tudi večino e-nakupovalcev v MOL. Možnosti rezervacije vozovnic in vstopnic prek interneta pa le občasno izkorišča dobra četrtnina uporabnikov.

Za razvoj lokalne virtualne demokracije je zanimiv podatek, da najpogosteje uporabljajo internet tisti, ki sodelujejo v diskusijskih forumih ter se tudi pogosteje informirajo o politiki in družbenem dogajanju prek interneta. Ob tem pa se o politiki zanima občutno več moških (nikoli ne išče informacij o politiki 59,5 odstotka žensk uporabnic in le 46,4 odstotka moških uporabnikov). Politične teme najbolj zanimajo najstarejšo populacijo (nad 55 let) in najmanj najmlajšo “internetno populacijo”, mlajšo od 25 let. Prav ta “nezainteresiranost” mladih za politiko bi lahko izziv oblikovalcem portala za virtualno lokalno demokracijo, saj bi morali razmisliti o oblikovanju zanimivih politično-razvojnih vsebin glede mladinske problematike, ki je ponavadi potisnjena na obrobje razvojnih politik.

Če pa pogledamo podatke o namembnosti uporabe interneta, lahko rečemo, da so razvojno skrb vzbujajoči ter kažejo jasno podobo kroničnega pomanjkanja zanimivih in uporabnih vsebin v slovenskem kibernetnem prostoru. Gre za stanje, ko je sicer dosežena določena stopnja informatizacije, ki pa se le malenkostno izraža v spremenjenem načinu življenja. Mlajši in bolj izobraženi sicer uporabljajo kibernetni prostor kot prostor svojega vsakdanjega delovanja in bivanja, ampak pri skupini najmlajših uporabnikov je uporabljen predvsem za zabavo, pri vseh starostnih skupinah (rednih) uporabnikov interneta pa za iskanje informacij. V domačem kibernetnem prostoru je zelo malo virtualizirane porabe, obenem pa na sedanji stopnji razvitosti internetnih vsebin na območju MOL skorajda ne obstaja možnost lokalne virtualne demokracije.

PRIPRAVLJENOST MEŠČANOV ZA VKLJUČEVANJE V POLITIKO – MOŽNOSTI ZA RAZVOJ (LOKALNE) VIRTUALNE DEMOKRACIJE

V razpravah o nastanku, razvoju in tudi propadanju digitalnih mest se pogosto razpravlja o komercializaciji in profanizaciji projektov, ki so bili začetni z najboljšimi nameni (glej Lenarčič 2002). Pogosto pa so te kritike s strani razočaranih zgodnjih načrtovalcev le posledica njihove prešibke societalne empatičnosti. Tako so bili številni zgodnji primeri lokalnih virtualnih demokracij načrtovani za vključevanje širših skupin meščanov v razpravljanje o razvojnih politikah. V praksi pa se je izkazalo, da so uporabniki pogosto začeli nov, praviloma brezplačno dostopen interakcijski pros-

	DNEVNO	TEDENSKO	OBČASNO	NIKOLI
iskanje informacij, povezanih z mojim delom	33,7 %	26,2 %	28,4 %	11,7 %
za zabavo	17,9 %	18,4 %	33,2 %	30,4 %
izobraževanje	14,8 %	21,4 %	42,3 %	21,5 %
za delo od doma	12,7 %	8,4 %	18,4%	60,4 %
informiranje o politiki in družbi	11,4 %	10,2 %	26,4 %	52 %
iskanje informacij o kulturnih in športnih dogodkih	9,5 %	22,8 %	46,8 %	20,9 %
iskanje informacij o mojih konjičkih	7,6 %	26,9 %	39,8 %	25,7 %
pregled sporedov	6,7 %	10,3 %	28,5 %	54,5 %
sodelovanje v diskusijskih forumih	3,7 %	3,2 %	12,3 %	80,9 %
poslušanje radia, koncertov	1,7 %	5,7 %	16,2%	76,5 %
informacije o nakupih	1,7 %	13,5 %	36,2 %	48,5 %
iskanje turističnih informacij	0,2 %	12,4 %	71,8 %	15,6 %
nakupovanje v Sloveniji	0 %	0,9 %	15,8 %	83,3 %
nakupovanje v tujini	0 %	1,6 %	16,6 %	81,9 %
rezervacije vozovnic in vstopnic	0 %	3,6 %	27,6 %	68,8 %

Tabela 2: Pogostost dnevne uporabe interneta prebivalcev MOL za posamezne konkretne namene

tor uporabljati za druge oblike interakcij, ki so bile povezane z njihovimi osebnimi interesi, ki so lahko segali od prostočasnih prek spolnih pa vse do poklicnih interesov.

Menimo, da ta uporaba, ki je razvijalci digitalnih mest ne načrtujejo, vsekakor ni “nepravilna, napačna, prepovedana”. Gre preprosto za dejstvo, da so nekateri uporabniki izkoristili novi prostor združevanja za oblikovanje in razvoj bolj ali manj močnih interesnih skupin. Te skupine pa so lahko pogosto skozi debatne forume v neformalizirani obliki prediskutirale pomembne probleme za razvoj mest in včasih prišle tudi do rešitev. Pogosto so se zaradi anonimnosti sodelovanja v debatnih forumih vanje vključevali sicer v mestu marginalizirani posamezniki in skupine, ki so si upali spregovoriti o svojih specifičnih problematikah, obenem pa so na tak način tudi večinski, sredinski populaciji demistificirali in destigmatizirali tuje, nepoznane. Včasih so se ti interesni kibernetski forumi preoblikovali tudi v skupine pritiska, ki so dosegle rešitev konkretnih problemov na ravni mest. Žal pa se je dogajalo tudi, da so po rešitvi problemov ti forumi zamrli.

V naši anketi je iz vprašanja “Kaj mislite o tem, da nekateri politiki komunicirajo z javnostjo prek interneta? Ali naj jih posnemajo tudi mestni politiki in upravniki?” razvidno, da jih od vseh anketirancev kar 54 odstotkov želi, da se omogoči “neposredno komuniciranje občanov z njimi”. Zanimiv pa je tudi podatek, da

dve tretjini uporabnikov interneta išče informacije o Ljubljani ter da je glavni razlog med tistimi, ki jih ne iščejo, da so “hitreje dostopne v drugih medijih”.

Glede razvoja politične participacije na ravni Mestne občine Ljubljana pa so zanimivi tudi odgovori na vprašanje o aktivnem sodelovanju pri razvoju virtualne demokracije, kjer smo anketirance spraševali, ali in kako bi se oni osebno vključevali v politično dogajanje na mestni in nacionalni ravni.

Iz rezultatov je razvidno, da so Ljubljančani glede na ugotovljeno večdesetletno raziskovalno “krizo politične participacije” tako pri nas kot na Zahodu dokaj “politična bitja”. Z županjo bi na primer največ komunicirala populacija od 40 do 55 let. Zanimivo pa je, da bi razen najstarejše populacije (nad 55 let) pri vseh mlajših občanah od tistih, ki izražajo željo za komuniciranje z županjo, prevladovalo komuniciranje po internetu.

Glede na višje deleže izraženih preferenc po sodelovanju v političnem življenju na mestni ravni ter pripravljenosti na sodelovanje menimo, da bi moralo mesto bolje izkoristiti tako zaznano političnost someščanov kot tudi možnosti, ki jih ponuja novi medij/prostor za povečevanje politične participacije, kar bi ne nazadnje omogočalo tudi večjo legitimnost in konsenzualnost sprejetih političnih odločitev.

Ob teh pogosto šele sekundarno politično angažiranih posameznikih in civilno-družbenih skupinah se je v kibernetških prostorih digitalnih mest oblikovala tudi cela vrsta subkultur. Te so bile lahko le prenos že obstoječih in pogosto prostorsko razpršenih skupin v nov omrežno povezan prostor izmenjav, ali pa so nastale kot popolnoma nove in prvotno le v kibernetškem prostoru obstoječe

	DA, PO INTERNETU	DA, A NE PO INTERNETU	NE	NE VEM
pisal pismo županji	29,9 %	30,5 %	38,9 %	0,7 %
pisal pismo mestnemu svetniku	24,6 %	28,9 %	45,0 %	1,5 %
pisal pismo poslancu/poslanki	24,9 %	25,3 %	48,6 %	1,2 %
pisal pismo politikom ali predstavnikom državnih institucij	24,8 %	22,2 %	52,2 %	0,8 %
podpisoval peticije in pisma podpore	29,8 %	42,4 %	26,2 %	1,5 %
se vključeval v razprave o konkretni politični problematiki	18,7 %	18,5 %	60,6 %	2,1 %
sodeloval v poizvedovalni anketi	31,5 %	30,7 %	35,5 %	2,2 %
sodeloval pri glasovanju, volitvah	30,4 %	47,5 %	20,7 %	0,0 %
si ogledal kakšne politične vsebine	26,8 %	26,2 %	47,0 %	1,4 %
poiskal kakšen uradni dokument	45,2 %	25,6 %	28,4 %	0,8 %

Tabela 3: Aktivno sodelovanje prebivalcev MOL pri razvoju virtualne demokracije.

subkulture. Ta subkulturna “bohotnost” pa verjetno v največji meri pripomore k dobrim vibracijam digitalnih mest oziroma je za nas kibernetične prav gotovo tisti kazalec, ki ločuje med dolgočasno birokratsko (od zgoraj navzdol načrtovanimi poskusi) informatizacijo, kar je kot zelo slab primer tovrstnosti trenutno žal tudi Ljubljana, ter med uspešnimi primeri vibrirajočih digitalnih krajev, ki se v Ljubljani dogajajo predvsem prek Ljudmile in Kiber-pipe.

Pri razvoju prosto dostopnih infourbanih habitatov je ravno evolucijski potencial samorazvoja tista možnost, ki bi jo morali načrtovalci upoštevati že v izhodišču in, izhajajoč iz te predpostavke, tudi oblikovati vstopne portale v digitalna mesta. Tovrstni habitat pa bi ob “resnih” upravnoformalnih, dvosmerno politično participativnih, institucionalnih ter profitnih področjih morali nujno vsebovati tudi kibernetične (sub)prostore za svobodna izražanja mnenj in oblikovanja kibernetičnih tematskih skupin, upoštevajoč tudi demografsko, dohodkovno in interesno različne skupine uporabnikov.

Nečlanom tako nastajajočih konkretnih subkultur skrita znanja pa so tudi izhodišče za razvoj ekonomij generalizirane menjave (glej Trček 2002). Izvedenci za konkretna področja na svojih predstavitvenih straneh namreč ponujajo svoja znanja (običajno) vnaprej neznanim iskalcem informacij. Ti nasveti so lahko brezplačni ter brez pričakovanja recipročnosti ali pa tudi ne. Iz širokega nabora vedenj se tako razvijajo lokalne mestne (neformalne) mikroekonomije, ki se lahko združujejo preko borz izmenjave znanj v omrežja “skritih” znanj (tacit knowledge). Izmenjave vedenj so mogoče tudi predvsem kot nemonetarne izmenjave. Omrežje tovrstnih mikroekonomij pa se lahko prepleta tako po interesnih kot tudi po teritorialnih načelih in združuje izmenjave tako v kibernetičnem kot tudi v fizičnem prostoru. Edina ovira za uspešnost tovrstnih omrežij v globaliziranih kibernetičnih prostorih je ponavadi neobvladovanje tujih jezikov.

NOVI PROSTORSKI PLAN MOL IN INTERNET – K NOVI LEGITIMITETI PROSTORSKEGA PLANIRANJA

Uporaba interneta lahko daje novo legitimiteto prostorskemu planiranju s poudarkom na vzajemni komunikaciji med mestno oblastjo in resornimi službami ter zainteresiranimi skupinami meščanov – javnostmi. Skratka, gre za uporabo interneta kot permanentnega prostora javnih razgrnitev prostorskih planov in kot prostora za javne razprave o teh planih. Tako bi bile v razpravo o prostorskem razvoju mesta vključene tudi družbene skupine, ki so ponavadi izključene iz tovrstnih razprav, kar bi pripomoglo k večji legitimiteti prostorskorazvojnih politik na ravni MOL.

V anketi smo anketirance spraševali tudi o prostorski problematiki nasploh in še zlasti o novem prostorskem planu. Tako ugotavljamo, da veliko meščanov pogošča

(31 odstotkov) ali nekoliko pogreša (29 odstotkov) informacije o prostorski problematiki v mestu in da le 11 odstotkov anketiranih tovrstna problematika sploh ne zanima. Ob tem pa je le tretjina tistih, ki jih prostorska problematika zanima, že slišala za pripravo novega plana. Največkrat so slišali zanj iz dnevnih časopisov (53 odstotkov) in s televizije (35 odstotkov) ter glasila Ljubljana (21 odstotkov).

Razveseljivo pa je, da je 40 odstotkov anketirancev pripravljenih sodelovati pri pripravi novega prostorskega plana MOL. Največ v anketah (58 odstotkov) ter s sodelovanjem na delavnicah o prostorskem planu (47 odstotkov). Od vseh, ki jih pa zanima prostorska ureditev mesta, jih kar 17 odstotkov meni, da bi lahko s svojimi strokovnimi znanji pomagali pri pripravi novega plana. Zanimivo je tudi, da meščani menijo, da je življenje v Ljubljani s primerjavo izpred desetih let enako (41 odstotkov) ali boljše (26 odstotkov) oziroma izrazito boljše (7 odstotkov).

Med anketiranci, ki jih zanima prostorska problematika, pa bi jih kar 37 odstotkov sodelovalo v anketah na internetu in 29 odstotkov v tematskih klepetalnicah. Gre za relativno zelo visok delež informatizirane populacije, ki izraža željo po sodelovanju v pripravi novega plana. Anketni rezultati pa kažejo, da dve tretjini uporabnikov interneta išče na internetu tudi informacije o Ljubljani, kar bi bilo treba izkoristiti pri politikah komuniciranja s ciljnimi javnostmi pri vseh razvojno ključnih vprašanjih. Od vseh uporabnikov interneta pa jih želi dobivati e-novice o prostorskem planu MOL kar 49 odstotkov. Od tega 18 odstotkov vse novice, povezane s planom, in 31 odstotkov le novice, ki jih osebno zanimajo. Z ustrežno strukturo novic bi tako lahko oblikovalci e-novic zajeli različne za zagotavljanje legitimnosti prostorskega planiranja potrebne skupine meščanov in vključili v načrtovanje bodočega prostorskega razvoja mesta tudi njihove želje in potrebe.

s sodelovanjem v telefonskih in pisnih anketah	58,0 %
s sodelovanjem na delavnicah, na katerih prebivalci posredujejo svoje poglede na prostorsko problematiko	46,7 %
z udeležbo na razgrnitvah in javnih razpravah o novem prostorskem planu	43,2 %
s sodelovanjem v anketah na internetu	37,2 %
s sodelovanjem v internetnih klepetalnicah na tematike prostorskega plana	29,4 %
s svojimi strokovnimi znanji želim sodelovati v ekipi pripravljavcev plana	17,2 %
že sodelujem v pripravi prostorskega plana	2,8 %
ne vem	1,1 %

Tabela 4: Pripravljenost anketirancev za sodelovanje pri pripravi novega prostorskega plana MOL

Glede na demografsko-strukturalne lastnosti anketirancev ugotavljamo, da največ interesa tako za področje prostorsko-razvojne problematike Mestne občine Ljubljana kot tudi za vključevanje v lokalno virtualno demokracijo kažejo redni uporabniki interneta, in sicer v nekoliko večjem številu moški kot ženske. Najbolj pa pogrešajo informacije o prostorski problematiki pripadniki starostne skupine od 25 do 40 let. Od vseh perečih prostorskih razvojnih problematik pa so anketiranci v največjem številu seznanjeni z medijsko najbolj odmevnim problemom gradnje novega nogometnega (centralnega) stadiona.

Iz prikaza anketnih rezultatov sledi, da internet ostaja trenutno še neizkoriščen vir razširjanja razprav o bodočem prostorskem razvoju Ljubljane. Gre namreč za nov prostor družbenega delovanja, v katerem bi lahko v kibernetških forumih in na predstavitvenih straneh zajeli iz procesa prostorskega planiranja ponavadi izključen del javnosti. Dokler pa se ne bodo na ravni razvojnih politik mesta Ljubljane oblikovale tudi operativne smernice premagovanja digitalnega neskladja, bodo tako iz procesov informatizacije kot tudi iz političnega življenja izključeni že tako marginalizirani urbani sloji niže izobraženih, starejših in dohodkovno niže uvrščenih Ljubljancev. Internet je torej medij, ki lahko razširja prostor politične participacije in v politično življenje mesta vključuje običajno iz javnih razprav izključene informatizirane sloje prebivalstva, brez ustreznih politik digitalnega opismenjevanja širših slojev pa ne more pripomoči k bolj pestremu in aktivnejšemu političnem življenju na ravni mesta.

SKLEP

Analiza ankete je pokazala, da je Ljubljana v primerjavi s slovenskim povprečjem izrazito nadpovprečno informatizirana. In če štejemo za redne uporabnike interneta tiste uporabnike, ki ga uporabljajo vsaj nekajkrat na teden, potem je med ljubljansko internetno populacijo tudi večina rednih uporabnikov interneta. Iz anketnih podatkov je med drugim tudi razvidno, da bi bili prebivalci Ljubljane v veliki meri pripravljene komunicirati prek interneta s predstavniki lokalne oblasti. Največji interes tako uporabnikov interneta kot vseh anketirancev pa je za dostop do uradnih dokumentov. Skratka, meščani si želijo učinkovit virtualni portal, ki jih bo na pregleden in dostopen način obveščal o zanje relevantnih upravno-političnih odločitvah in jih tudi z razumljivimi in jasnimi navodili usmerjal v reševanje njihovih konkretnih problematik.

Upabniki interneta ne glede na splošno nizko politično participacijo v kibernetškem prostoru zelo pozitivno ocenjujejo potenciale, ki jih za takšno delovanje ponuja internet. Zanje je internet demokratičen medij, saj je v veliko pogledih učinkovitejši in preprostejši kot večina dosedanjih oblik politične prakse. Po mnenju

večine je tudi vključevanje v različne razprave s pomočjo interneta postalo preprostejše, vendar pa so prav tovrstne oblike uporabe interneta zelo malo razširjene.

Iz prikaza anketnih rezultatov raziskovalnega projekta *Virtualna Ljubljana: Politična participacija in preseganje informacijske izključenosti – smernice in aktivnosti uvajanja lokalne virtualne demokracije* vidimo, da veliko Ljubljančanov na internetu pogreša informacije o prostorski problematiki njihovega mesta, obenem pa med njimi vlada velika zainteresiranost za pomoč pri pripravi novega prostorskega plana. Iz tega sledi, da internet ostaja trenutno še neizkoriščen vir razširjanja razprav o bodočem prostorskem razvoju Ljubljane.

V slovenskem okviru se torej ideja virtualne demokracije sooča s svojevrstnim paradoksom, kajti očitno je, da ne gre za problem uresničevanja virtualne demokracije zaradi nezaupanja v internet ali nezainteresiranosti uporabnikov, tako da je treba prave vzroke iskati drugje, najverjetneje v trenutnih politikah informatizacije, ki niso preveč uspešne (glej Trček 2000). Dosedanje uspešne virtualne demokracije so namreč posledica koordiniranega in sinergičnega sodelovanja informatično usmerjenih mestnih oblasti in javnih uprav, ponudnikov informatičnih storitev, občecivilnodružbenih in še zlasti kibernetško subkulturnih skupin ter znanstveno-raziskovalnih potencialov regionalnih univerzitetno-raziskovalnih centrov (več o tem glej Lenarčič 2002). Kar pa v Sloveniji še pogrešamo.

LITERATURA

- Carter, D. (1997): "Digital democracy" or "information aristocracy"? Economic regeneration and the information economy, v: LOADER, B. (ur.): *The governance of cyberspace. Politics, technology and global restructuring*, Routledge, London
- Lenarčič, B. (2002): *Fizično Vs. virtualno mesto*, Diplomsko delo, FDV, Ljubljana
- Oblak, T. (2001): *Images of electronic democracy: Communication technologies and changes in participation and communication processes*, Doctoral dissertation, FDV, Ljubljana
- Trček, F. (2000): "Problemi informatizacije Slovenije", *Teorija in praksa*, let. XXXVII, št. 6, Ljubljana
- Trček, F. (2002): "Kiberkulture – k novim ekonomijam obdarovanja", v: Debeljak, A. et al. (ur.): *Cooltura: uvod v kulturne študije*, Študentska založba, Ljubljana
- Tsagarousianou, R. et al. (ur.) (1998): *Cyberdemocracy, Technology, cities and civic networks*, Routledge, New York